

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธของครูสอนพระปริยัติธรรม โดยใช้หลักสาราณียธรรม*

Professional Learning Community in the Buddhist Way of Phrapariyattidhamma Teachers by Saranyya Dhamma

¹พระมหาพงศ์ธร ธมมภาณี คลังสอน และ ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

¹Phramaha Phongsathorn Dhammaphanee Klangson

and Khanthong Wattanapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: phongsakhorn1995@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งสะท้อนถึงแนวทางในการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมของครูสอนพระปริยัติธรรมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของผู้เรียน คือ สามเณร ที่เติบโตขึ้นท่ามกลางโลกยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การเรียนการสอนแบบเดิมที่ครูต่างคนต่างสอนไม่มีพลังในการรับมือและสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนมีทั้งวิชาและจรณะสมกับเป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าพาครูสอนพระปริยัติธรรมไปสู่การค้นหาวิธีการบ่มเพาะพัฒนาผู้เรียนให้ดำเนินตนในวิถีที่ดีงามสมกับเป็นศาสนทายาทที่สืบสานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ; วิถีพุทธ; ครูสอนพระปริยัติธรรม

Abstract

The purpose of this article is to reflect participatory problem solving approach of Phrapariyattidhamma teachers who need to deal with behavior changes of their learners which are Novices who grow up in the modern world of technology and become part of their lives. The traditional way of teaching with different style of teachers has no power to deal with and support the learners to have both knowledge and ethics that are suitable for being the religious heir. Professional learning community in the Buddhist way will be one way to lead Phrapariyattidhamma teachers in order to cultivate and develop learners so that they can live in a good way to suitable with a continuance of being a religious heir.

Keywords: Learning Community; Buddhist Way; Phrapariyattidhamma Teachers

*Received June 14, 2023; Revised August 31, 2024; Accepted September 12, 2024

บทนำ

การศึกษาไทยในอดีตอยู่คู่เคียงกับวัดมาช้านาน วัดเป็นที่บ่มเพาะความรู้และคุณธรรม แต่เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนแปลงไป ระบบการจัดการศึกษาตามค่านิยมประเทศตะวันตกทำให้การศึกษากับวัดเป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน การส่งบุตรหลานเข้าสู่สถานศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทำให้เด็กไทยจำนวนหนึ่งที่ครอบครัวไม่มีความพร้อมด้านทุนทรัพย์ ขาดกำลังในการส่งบุตรหลานเล่าเรียนต่อ แต่ยังคงมีความเป็นห่วงว่าหากจะไม่ให้เรียนต่อ บุตรหลานที่อยู่ในช่วงวัยเติบโตและอยากรู้ อยากลองจะใช้ชีวิตในทางที่ผิด จึงให้บุตรหลานบวชเรียนโดยหวังว่าจะได้รับการบ่มเพาะความรู้และคุณธรรม ในอดีตการศึกษาของคณะสงฆ์มุ่งสู่การสืบสานคำสอนทางพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาจึงมุ่งหมายไปที่การศึกษาภาษาบาลีเป็นหลัก ต่อมาเกิดกระแสความต้องการให้พระภิกษุ สามเณรได้เรียนทั้งทางโลกและทางธรรม และโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถร) “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมี หลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” (Department of Education Buddhism, 2023)

ในปี พ.ศ. 2514 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักร และฝ่ายบ้านเมือง กล่าวคือ ทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรมสมควรแก่ภาวะ สามารถธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเองและบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน ในระยะเริ่มแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่งรายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมศาสนา (Thamcharoen, 1988) จนถึงปัจจุบันมี พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 การศึกษาพระปริยัติธรรมมี 3 แผนก ได้แก่ 1) แผนกบาลีสนามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาบาลี 2) แผนกธรรมสนามหลวง เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคภาษาไทย 3) แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาแผนกบาลีสนามหลวงและแผนกธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาพระปริยัติธรรมตาม (1) (2) และ (3) อาจศึกษาโดยใช้ภาษาอื่นในการจัดการศึกษาด้วยก็ได้ (Royal Insignia Buddhist Scriptures Act B.E. 2562, 2019) ซึ่งให้เห็นถึงความก้าวหน้าในระบบการศึกษาคณะสงฆ์ สำหรับบทความนี้ผู้เขียนมุ่งนำเสนอ การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ด้วยเป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ที่เปิดกว้างให้กับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาตามสภาพจริง โดยมีพระภิกษุเป็นผู้มีอำนาจบริหารจัดการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานบูรณาการกับศาสตร์พระพุทธศาสนา จัดการเรียนการสอนวิชาทางโลกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ในอดีตจึงเป็นจุดที่ทำให้พระพุทธศาสนามีศาสนทายาทจากการจัดการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวนมาก ปัจจุบันผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่มีความคึกคะนองตามลำดับแห่งวัย ส่งผลให้ไม่สามารถดำรงอยู่ในสมณภาวะวิสัยได้ตามสมควร และปัญหาการลาสิกขาออกไปเรียนต่อสายสามัญตามโรงเรียนทั่วไปตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (Faisong, and Sinchindawong, 2018) ส่งผลให้

จำนวนศาสนทายาทมีจำนวนที่น้อยลงในทุก ๆ ปี อันเนื่องมาจากผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักรู้ถึงความสำคัญในการศึกษา และมีความรู้สึกขบซึ่งภูมิโง่จนภาวะ

ครูผู้สอนพระปริยัติธรรมจึงมีบทบาทสำคัญที่จะต้องพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างเหมาะสม (Khemma, Chusorn, and Chansirisira, 2018) เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่เอาใจใส่ตระหนักถึงคุณค่าของโอกาสทางการศึกษาที่ตนได้รับภายใต้พระธรรมวินัย และมีอาจารย์ในสมณวิสัยที่เรียบร้อยดีงาม ประสานศรัทธาต่อชาวโลกและสร้างคุณค่าให้กับตัวเองและสังคม (Phramaha Krissada Punnaaji (Thonchai), and Phramaha Adidej Sativaro, 2021) การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูสอนพระปริยัติธรรมดังกล่าวถือว่าเป็นหน้าที่หลักของครู ซึ่งต้องพัฒนาออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยทักษะในการจัดการเรียนรู้ร่วมสมัยแล้ว ที่เป็นการบ่มเพาะผู้เรียนซึ่งเป็นสามเณรให้เรียนรู้พัฒนาสันติภายในที่จะเป็นรากฐานให้สามเณรได้เติบโตอย่างมีคุณภาพด้วยสันติวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ

กล่าวได้ว่า ครูผู้สอนเป็นดั่งกัลยาณมิตรจึงช่วยให้สามเณรมีจริยธรรมที่เหมาะสมกับสมณเพศของตน ” และในขณะเดียวกันครูผู้สอนต้องไม่หยุดเรียนรู้และพัฒนาและหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน นอกจากการพัฒนาครูรายบุคคลแล้ว ปัญหาของนักเรียนซึ่งเป็นสามเณรซึ่งมีความซับซ้อนในการให้การดูแลมากกว่าสถานศึกษาโดยทั่วไปเพราะผู้เรียนต้องอาศัยสถานศึกษาเปรียบดั่งบ้านหลังที่สอง ปัญหาการอยู่ร่วมกันย่อมมีมากกว่านักเรียนที่ไปกลับและอยู่กับครอบครัว ดังนั้นครูผู้สอนสามารถแก้ปัญหาเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยพลังการมีส่วนร่วมของครูในการแก้ปัญหา ดังนั้นเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งระบบจึงจำเป็นต้องสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติทางวิชาชีพพร้อมในโรงเรียนหรือเครือข่าย ที่มีความเป็นชุมชนที่สัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ผู้สอนต้องร่วมกันสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่เป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคคลที่มาร่วมตัวกันเพื่อทำงานร่วมกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Office of the Basic Education Commission, 2022) บทความนี้ผู้เขียนมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางซึ่งสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเริ่มต้นจาก สถานการณ์ปัญหาการเรียนการสอนของครูในโรงเรียน พระปริยัติธรรม แนวคิดการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ หลักธรรมที่เสริมสร้างการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธของครูสอนพระปริยัติธรรม โดยมีลำดับดังนี้

สถานการณ์ปัญหาการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

โรงเรียนพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ต้องเผชิญกับปัญหาในการจัดการเรียนการสอนที่ทำทายเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากการบวชเรียนในสมัยปัจจุบันไม่ได้เป็นที่นิยม และในจำนวนที่มีอยู่ก็มีลาสิกขาออกไปในทุก ๆ ปี ประกอบกับความอดทนและศรัทธาที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสมณวิสัยของกุลบุตรที่บรรพชาเข้ามามีกำลังไม่แข็งแรงที่จะต้านทานกระแสสังคมโลกาภิวัตน์ ทำให้นักเรียนมีความย่อหย่อนทอดธุระในการศึกษา ไม่ฝักใฝ่ที่จะรักษากฎระเบียบวินัยทั้งในฐานะนักเรียนและภาวะของสมณะ มีพฤติกรรมต่อต้านต่อกฎระเบียบของวัด และโรงเรียน นอกจากนั้นยังพบพฤติกรรมที่ควรระวัง ซึ่งสุ่มเสี่ยงไม่เหมาะสมในการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดหรือการทะเลาะวิวาท ส่งผลเสียต่ออนาคตของนักเรียน และทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ควรปรับปรุงกับสถานศึกษาและพระศาสนาด้วย

จึงถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ครูสอนพระปริยัติธรรมต้องอภิวัฒน์การจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสมณะ เข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ด้วยทักษะในการจัดการเรียนรู้

ร่วมสมัยด้วยวิธีบูรณาการสอดแทรกแนวทางบ่มเพาะผู้เรียนซึ่งเป็นสามเณรให้เรียนรู้และพัฒนาสันติภายใน ซึ่งจะเป็นอุปนิสัยไปสู่พัฒนาการด้านอื่น ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของการเติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั้งด้านทัศนคติ และรูปแบบพฤติกรรม และทักษะการใช้ชีวิตของตนเอง และปฏิสัมพันธ์กับสังคม ยึดมั่นในหลักการแห่งความอดกลั้นและเข้าใจระหว่างชนชาติ ระหว่างชุมชนและปัจเจกบุคคล ซึ่งการบ่มเพาะคุณลักษณะที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น คือความต้องการจำเป็นสำหรับพื้นที่ ซึ่งผู้ศึกษาจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่เรียกว่า สันติวัฒนธรรมให้กับสามเณรโดยมีครูผู้สอนเป็นกัลยาณมิตร

ทั้งนี้เครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้มีพลังแห่งการเรียนรู้ที่จะส่งผ่านสันติวัฒนธรรมให้กับผู้เรียน คือ “การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ” ซึ่งไม่ใช่เฉพาะแต่ชั้นเรียนใดชั้นเรียนหนึ่ง แต่ควรนำมาใช้และทำให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง บุคลากรในโรงเรียนต้องมีความเชื่อในเรื่องของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันและมีการแลกเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยมและวิสัยทัศน์ เป็นสิ่งที่มีความหมายมากกว่าหลักพันธกิจหรือเป้าหมายที่ส่งไปยังการเรียนรู้ร่วมกัน (Phramaha Likit Khamhongsa, Inthussamit, and Nawasit, 2016)

แนวคิดการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ (professional learning community) เป็น พัฒนาการของการจัดการ ความรู้ (knowledge management) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) และชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) โดยเป็นการผสมผสาน แนวคิด 2 ประการ คือ

1) ความเป็นมืออาชีพ(professional) ซึ่งหมายถึงการทำอะไรได้ดีกว่ามือสมัครเล่น การไม่ทำร้ายสังคมจากความเชี่ยวชาญของตน การมีความสุจริตแห่งวิชาชีพ การมีความสุขจากการได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม และการตระหนักถึงจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ทั้งนี้การเป็นวิชาชีพประกอบด้วย การมีหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน มีการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพและมีองค์กรวิชาชีพรับรอง และ 2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) หมายถึง การรวมกลุ่มกันของผู้ประกอบวิชาชีพที่มุ่งหมายเพื่อการพัฒนาสมรรถนะเชิงวิชาชีพและคุณภาพของนักเรียนร่วมกันผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (collaborative learning) การเรียนรู้ประสบการณ์ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่หรือโรงเรียน (field) และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (sharing learning) อย่างต่อเนื่องเป็นการเรียนรู้ร่วมกันมากกว่าการสอนงานวิชาชีพ (focus on learning rather than on teaching) มีการทำงานร่วมกัน (work collaborative) และความรับผิดชอบต่อตนเอง (self-accountable) (Wongyai, and Patthaphol, 2015)

ชุมชนกัลยาณมิตรมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) การดำรงหรือหล่อเลี้ยงธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูล 2) การเปลี่ยนบรรยากาศจากสายงานที่เป็นทางการและมีลำดับชั้นมาเป็นบรรยากาศของการอยู่ร่วมกับแบบครอบครัว 3)การเปลี่ยนจากวัฒนธรรมแบบปกป้องการทำงานแบบโดดเดี่ยวสู่วัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจและการรับฟังความคิดเห็นอย่างปราศจากอคติ การเปลี่ยนจากความขัดแย้งมาสู่วัฒนธรรมที่เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) การมีวิสัยทัศน์และค่านิยมร่วมกัน (sharing vision and values) หมายถึง ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของงานที่ต้องรับผิดชอบอย่างตระหนักถึงคุณค่าของงานนั้น (Mongkolwanich, 2013)

ดังนั้น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ร่วมวิชาชีพนั้นก็คือครูกับครูและครูกับนักเรียน ที่เป็นมากกว่าการจัดการเรียนรู้แต่ยังมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้เพื่อการเรียนรู้ต่อยอด การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง(transformative learning) นอกจากนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนของครูแต่ละคนจะถูกนำมาจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ผ่านการอภิปรายสะท้อนแนวคิดตามหลักวิชาการและนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ได้ตามาคือครุมีความรู้ในเนื้อหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้และกระบวนการวัดประเมินผลทำให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพมากกว่าการแก้ปัญหาแบบภาพรวมในชั้นเรียน

หลักธรรมที่เสริมสร้างการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

จากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะเห็นได้ว่า ให้ความสำคัญของการทำงานร่วมกันของครูและผู้เกี่ยวข้องที่ต้องอาศัยความรักสามัคคีในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า หลักสาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน (Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto), 2021; Thai Tripitakas: 11/317/257; 22/282-283/321-323) ในพระสุตตันตปิฎก โกสัมพียสูตร ว่าด้วยเรื่องของภิกษุโกสัมพี เป็นเรื่องความบาดหมางระหว่างพระภิกษุชาวเมืองโกสัมพี จนนำไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งเป็นข้อพิพาท พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระภิกษุทั้งสองฝ่ายมาสอบถาม ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร สมัยใด เธอทั้งหลายต่างบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ใช้หอกคือปาก ทิ่มแทงกันอยู่ สมัยนั้น เธอทั้งหลาย ตั้งมั่นเมตตากายกรรม ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรม และตั้งมั่นเมตตาโมกขกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังบ้างหรือไม่” ภิกษุหมุ่นั้นตอบว่า “ข้อนี้ไม่เป็นดังนั้นพระพุทธเจ้าข้า” (Thai Tripitakas: 12/491/530-531) ในสาคามสูตร มีเรื่องเล่าถึงหมู่บ้านสามคาม เป็นเหตุการณ์ที่กล่าวถึง ในช่วงที่นิครนถ์นาฏบุตรเจ้าลัทธิพวกเหล่านีครนถ์ ได้ถึงแก่กรรม ลูกศิษย์ได้เกิดการทะเลาะวิวาทถกเถียงกันโดยแบ่งออกเป็นสองฝ่ายเนื่องจากการตีความธรรมวินัยของเจ้าลัทธินิครนถ์นาฏบุตรที่แตกต่างกัน กาลนั้นพระจุณทสมณุตเทศได้นำประเด็นความขัดแย้งนี้ไปปรึกษากับพระอานนท์ ทั้งสองรูปจึงหารือว่าจะนำความไปกราบเรียนถามพระพุทธเจ้าถึงแนวทางจัดการป้องกันความแตกแยกของหมู่สงฆ์หากในกาลภาคหน้าพระพุทธองค์ได้ดับขันธปรินิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงมูลเหตุแห่งความแตกแยกมิใช่มีเหตุจากการตีความหมายในคำสอนหรือหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันนั้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย แต่เหตุแห่งความแตกแยกที่แท้จริงเป็นเรื่องของ (1) การเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ (2) เป็นผู้ลบหลู่ ตีเสมอ (3) เป็นผู้ริษยา มีความตระหนี่ ฯลฯ (4) เป็นผู้โอ้อวดมีมาया ฯลฯ (5) เป็นผู้มีความปรารถนาชั่วเป็นมิฉฉาภิภูฏฐิ ฯลฯ (5) เป็นผู้ยึดมั่นทิฏฐิของตนมีความถือมั่น สละสิ่งที่ตนถือมั่นได้ยาก

จากเรื่องเล่าจากพระสูตรสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของหลักสาราณียธรรมและองค์ประกอบของสาราณียธรรม สรุปได้ว่า สาราณียธรรมหากผู้ใดกลุ่มชนใดถือปฏิบัติ ย่อมทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอัน เพื่อสร้างเสริมสภาวะการแสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนมนุษย์ แสดง อาการิกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน, ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกัน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน, การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ เป็น ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน, การแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบ ธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน, การมีความประพฤติสุจริต ตั้งมรรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ, การเคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ผู้เขียนเห็นว่าหลักสาราณียธรรมนี้สอดคล้องได้อย่างกลมกลืนในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูพระปริยัติธรรม ซึ่งผู้เขียนนำเสนอในประเด็นต่อไป

ชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธของครูสอนพระปริยัติธรรม

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธ เป็นการนำหลักสาราณียธรรมมาเสริมหลักการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามศาสตร์การศึกษาสมัยใหม่ เพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพวิถีพุทธของครูสอนพระปริยัติธรรม ดังนี้

การเห็นปัญหาร่วมกันของกลุ่มครู (ทฤษฎีสามัญญตา) เพื่อพลังในการขับเคลื่อนสำหรับการก่อวิวัฒน์ การสอน ครูสอนพระปริยัติธรรมจำเป็นต้องมีความเห็นที่ตรงกัน (สัมมาทิฐิ/วิสัยทัศน์ร่วม) เสมอเหมือนกับ ผู้ครูสอนพระปริยัติธรรมในชุมชนเดียวกัน มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการที่จะนำไปสู่การจัด ปัญหา มิใช่เป็นความเห็นที่ก่อให้เกิด ปัญหา ต้องยอมรับความคิดเห็นของคนหมู่มากแม้จะไม่ถูกใจก็ตาม การอยู่ร่วมกันจะต้องยอมรับใน กฎกติกาทางสังคมที่กำหนดไว้ ไม่กระทำตนเสมือนว่าเป็นการฝ่าฝืนผิดของ สังคม ไม่เอารัดเอาเปรียบ กันหรือข่มเหงกีดกันเพื่อนครูด้วยการ 1) แครพรับฟังความคิดเห็นกัน 2) เห็นชอบ ร่วมกัน 3) ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ 4) ไม่สร้างข้อขัดแย้งโดยไม่มีเหตุผล โดยการน่านยยะหลักการ ของความเป็น C หรือ Community และ หลักทฤษฎีสามัญญตาดังกล่าวมาประสานให้เกิดความสามัคคี ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่า “ธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คน หมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ ทั้งหลาย” “ธรรมอย่างหนึ่ง” ดังกล่าวก็คือ “ความสามัคคี” ซึ่งนอกจากจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการทำงาน ร่วมกันแล้ว ยังทำให้ได้รับคุณประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ “ชุมชน” หรือ “หมู่คณะ” ดังที่พระองค์ได้สรุปว่า “ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์นำสุขมาให้”

การทำข้อตกลงร่วมกันด้วยศีลสามัญญตา ซึ่งหมายถึงศีลหรือการประพฤติเสมอเหมือนกับเพื่อนครู ในชุมชนเดียวกัน หมู่เดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ แครพกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม การดำเนิน นโยบายต่าง ๆ ต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมติชุมชนด้วยหลัก 3 ประการคือ 1) การประพฤติ ที่สุจริตดีงาม 2) รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม 3) ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสีย โดยสรุป ศีลสามัญญตา คือ ความสม่ำเสมอโดยศีล คือ การประพฤติที่สุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่ชุมชน มีความประพฤติสุจริต ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

การรับฟัง การแสดงออก การคิดต่อกันด้วยจิตเมตตาในการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม (เมตตา กายกรรม, เมตตาวจีกรรม, เมตตามโนกรรม) **เมตตากายกรรม** คือ การแสดงออกถึงความเมตตาทางกาย แก่เพื่อนในสังคมเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการ กิริยาสุภาพ แครพ นับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียน ทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกของหมู่คณะ กล่าวคือ 1) การปฏิบัติทางกายด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล 2) แสดงอาการกิริยาสุภาพต่อกัน แครพนับถือกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง โดยสรุปก็คือ การไม่ระราน หรือทำให้นคนอื่นเดือดร้อนด้วยการกระทำของเรา **เมตตาวจีกรรม** คือ การแสดงออกถึงความเมตตาปรารถนาดีต่อกันทางวาจา ต่อเพื่อนครูด้วยกัน เช่น การช่วยบอกสิ่งที่เป็น ประโยชน์ แนะนำสั่งสอนตักเตือน ในทางที่ถูกที่ควรด้วยความปรารถนาดี กล่าววาจาสุภาพ เป็นประโยชน์ อ่อนหวานทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง ใช้หลักการพูด โดยการเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียสติกัน กล่าวคือ 2) กล่าววาจาที่สุภาพต่อกัน ไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ 2) แนะนำ หรือ บอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน ตักเตือนด้วยความหวังดี 3) พูดถึงกันด้วยความเคารพให้เกียรติ โดยสรุป คือ การกล่าววาจาที่สุภาพต่อกัน ไม่กล่าวร้ายหรือพูดคำหยาบ บอกสิ่งที่เป็น ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำ ตักเตือนกันด้วยความหวังดี พูดถึงกัน ด้วยความเคารพ รวมถึงมีการสำรวจ ทางวาจาให้เรียบร้อย ดีงาม สามารถเรียกอีกอย่างว่า วชิสุจริต อัน

สามารถขยายประกอบให้ชัดเจนขึ้นด้วย 4 ประการ คือ สัจจวาจา (พูดจริง) อปิสฺสววาจา (พูดไม่ส่อเสียด) สันทวาจา (พูดอ่อนหวาน) และ มัตถวาจา (พูดด้วยปัญญา) วชิรฺสุจริต เป็นการกระทำทางวาจา อันเป็นการประพฤติดีทางวาจา ด้วยการพูดที่ไพเราะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ พูดแล้วสบายกายสบายใจ ทั้งผู้พูดและผู้ฟัง

เมตตาตามโนกรรม คือ การตั้งจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันกับเพื่อนร่วมสังคม ร่วมหมู่ คณะเดียวกัน มีจิตปรารถนาดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี ไม่มีความระแวงสงสัยซึ่งกันและกัน การไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์เคารพใน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีจิตเมตตาต่อกัน กล่าวคือ 1) จิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ 2) มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน โดยสรุปก็คือ การปลูกสำนึกให้แก่จิตใจ ตั้งอยู่บนความเพียรพยายามในฝึกคิด ฝึกละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใสด้วย เมื่อขยายถึงความเมตตาทางด้านจิตใจ 3 ประการ คือการเว้นจาก มโนทุจริต 3 กล่าวหรือเว้นความชั่วที่เกิดทางใจทั้งสามกล่าวคือ 1) โลภอยากได้ของเขา 2) พยาบาท ปองร้ายเขา 3) เห็นผิดจากคลองธรรม

การเห็นปัญหาของส่วนรวมเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขด้วยกัน (สาธารณโภคี) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งการทำงานหน้าที่ หรือแม้กระทั่งโอกาส โดยไม่เก็บปัญหาไว้จมอยู่กับตัวเองเพียงลำพัง แต่มีการแลกเปลี่ยนช่วยกันแก้ไขพัฒนา นำมาให้ได้มีส่วนร่วมด้วยช่วยกัน ทั้งในด้านวัตถุ ข้อมูลความรู้ วิธีการต่าง ๆ ให้แก่เพื่อนครูด้วยกันตลอดถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ที่ดำเนินไปในทางแห่งความดี

สรุป

การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ก็เหมือนการยึดปฏิบัติในหลักสามัคคีไปพร้อมด้วยกัน สามัคคีเป็นผลสืบเนื่องจากการที่สังคม ชุมชนองค์กรที่ต้องอยู่ร่วมกันมีท่าทีการแสดงออกและ พฤติกรรมอย่างสร้างสรรค์ ตั้งเมตตาช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมงานด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการ สุภาพ บอกรับแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ ตั้งจิต ปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน แบ่งปัน เฉลี่ยเจือจาน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบ วินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ มีความเห็นชอบในข้อตกลง ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญ ร่วมกัน จะต้องคิดถึงกันด้วยการมอง โลกในแง่ดี ต้องระลึกถึงกันหรือปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา ต่อกัน หลักสาราณียธรรมเป็นหลักการอยู่ร่วมด้วยสามัคคี ทำให้ชุมชนเป็นเอกภาพสามารถเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ให้ประสบความสำเร็จด้วยหลักสาราณียธรรมเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิถีพุทธ

References

- Department of Education Buddhism. (2023). *The History of the Study of the Pariyattidhamma General Education Department*. Retrieved June 6, 2023, from <https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6647>
- Faisong, S., & Sinchindawong, S. (2018). Phrapariyatidhamma Secondary Schools in Thailand 4.0. *The Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 1(1), 80-92.
- Khemma, H., Chusorn, P., & Chansirisira, Ph. (2018). Strategies to Enhance Professional Development of Teacher in General Buddhist School. *Journal of Educational Administration, Khon Kaen University*, 14(2), 1-10.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

- Mongkolwanich, Ch. (2013). *Administration of Educational Organization and Personnel*. Bangkok: Thawee Print.
- Office of the Basic Education Commission. (2022). *Policy of the Office of the Basic Education Commission*. Retrieved July 31, 2023, from <https://www.obec.go.th/about/นโยบาย-จุดเน้น-สพฐ-ปีงบประมาณ>
- Phramaha Krissada Punnaaji (Thonchai), & Phramaha Adidej Sativaro. (2021). An Analytical Study of Self Development of Novices according to Samanerasikkha in Buddhist Scriptures. *Journal of MCU Buddhist Review*, 5(2), 103-117.
- Phramaha Likit Khamhongsa, Inthussamit, M., & Nawasit, S. (2016). The Development of Professional Learning Community Indicator of Pariyattidhamma Schools in General Education Division under the Office of National Buddhism. *Journal of Educational Administration Khon Kaen University*, 12(1), 1-10.
- Royal Insingnia Buddhist Scriptures Act B.E. 2562. (2019). *Royal Gazette*, 136 (50a), April 16.
- Somdet Phra Buddhaghosacharya (P. A. Payutto). (2021). *Dictionary of Buddhism*. (43rd ed.). n.p.: n.p..
- Thamcharoen, W. (1988). *Phrapariyattidhamma Secondary School Procedure Manual*. Bangkok: Department of Religious Affairs.
- Thammapruksa, N. (2011). *Building Culture of Peace through Aikido*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Wongyai, W., & Patthaphol, M. (2015). *Cognitive Coaching*. (5th ed.). Bangkok: Charansanitwong Printing.